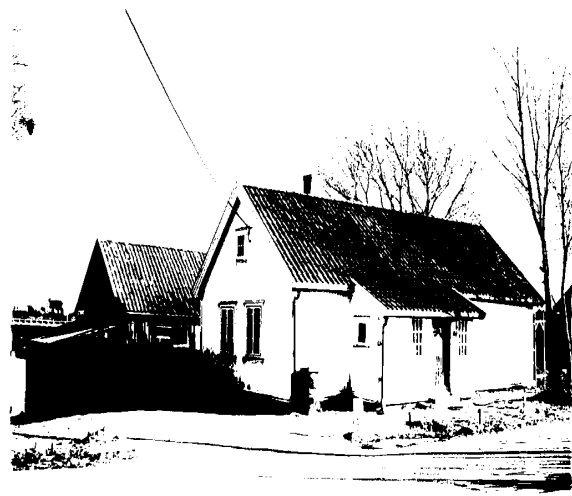

BRUKER SPØR BRUKER EVALUERING AV INN PÅ TUNET

Brukerevaluering av tilbud til mennesker med psykiske vansker i tre kommuner i Sør-Trøndelag

**Mental helse i Sør-Trøndelag
Prosjektrapport I/2007
Bruker Spør Bruker
Trondheim, 03.05.2007
Dagfinn Bjørgen og
Karl Johan Johansen**

Innhold

Bakgrunn for undersøkelsen.....	4
Målsetting med evalueringen	5
Problemstillinger	5
Komparativt perspektiv:	5
Metoden ”Bruker Spør Bruker”	6
Brukerstyrt Senter i Midt-Norge.	6
Nasjonale føringer på grønn omsorg/Inn på tunet.....	7
Føringer fra landbruksmyndighetene	7
Helse- og sosialfaglige føringer	8
Lokale føringer.....	9
Krav fra NAV	9
Tidligere evalueringer av Inn på Tunet	10
Gjennomføring	11
Mål med BSB evalueringen	12
Anonymitet.....	12
Evalueringsopplegg.....	12
Utvalget	13
Pålitelighet av undersøkelsen	13
Funn i undersøkelsen.....	14
Aktivitet på gårdene	14
Brukerne gir uttrykk for at de trives på gårdene.	14
Formidlet til gården.....	15
Holdninger til tiltaket i bygda	15
Tilbudets varighet.....	15
Målsetting / hensikt med tiltaket	16
Oppdragsgivernes målsetting med tiltaket.	16
Nyttefunksjon i gårdsarbeidet.	17
Tilgjengelighet	18
Størrelsen på tiltaket.....	18
Medvirkning i tilbudet.....	19
Bruk av Individuell plan IP	19
Medvirkning i utførelse av arbeidsoppgaver.....	19
Kvalifisering til ordinært arbeid.....	20
Rehabiliteringsfunksjon	20
Arbeidsmiljø.....	21
Blandede målgrupper ved gårdene	22
Forutsigbarhet.....	22
Oppmuntringspenger	22
Bruk av gården som arena for studiebesøk	23
Samarbeid oppdragsgiver - gård – bruker.....	23
Oppsummering	25
Referanser:	27
Nettadresser.....	28

Bakgrunn for undersøkelsen

Denne rapporten omhandler en evaluering av fem gårder med såkalte "Inn på tunet" tilbud for brukere med psykiske vansker i Sør-Trøndelag.

Inn på tunet kan kort beskrives som pedagogiske, rehabiliterende eller sysselsettingstilbud som er lokalisert og utviklet i tilknytning til jordbruksvirksomhet og hvor en gårdbruker/bonde kombinerer denne virksomheten med tradisjonell jordbruksvirksomhet.

Etablering av slike tilbud har i økende omfang skjedd gjennom utvikling av prosjekter som har blitt finansiert gjennom avtaler mellom gårdbrukere som leverandører og ulike kommuner som bestillere av tilbud/oppdragsgivere for gårdene. Kommunene har også hatt et ansvar for oppfølging og tilsyn med virksomhetene. I den seinere tid har også NAV kommet til som bestillere i samarbeid med kommunene for en del av disse tilbudene.

Programstyret for Inn på tunet og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag tok med bakgrunn i dette et initiativ til en brukerevaluering av tilbudene ved Inn på tunet gårdene, og henvendte seg til Mental Helse i Sør-Trøndelag som sammen med Brukerstyrt senter i Midt-Norge har stått for gjennomføringen. Fylkesmannen ønsket også at man tilknyttet seg til fagmiljøet ved HIST i forbindelse med evalueringen. I denne forbindelse var det naturlig å benytte det faglig nettverk som allerede var etablert gjennom Brukerstyrt senter.

Det er tidligere gjennomført en rekke evalueringer og utredninger om "Inn på tunet" prosjekter. Brukerperspektivet har imidlertid ikke vært spesielt ivaretatt og det har ikke i noen sammenheng vært gjennomført en brukerstyrt evaluering. Etter hvert har det derfor vokst fram et ønske og behov om en evaluering ut fra et brukerperspektiv.

Denne rapporten gjengir resultatene fra evalueringen som er den første brukerstyrte evaluering i forhold til "Inn på tunet".

Dagfinn Bjørgen har ledet arbeidet og har i samarbeid med Karl Johansen gjennomført analysene.

Målsetting med evalueringen

Programstyret og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, landbruksavdelingen har gjennom sitt initiativ til dette prosjektet ønsket å få klarlagt hvordan tjenestetilbudene og brukervedvirkningen fungerer på gårdene som inngår i evalueringen, samt et ønske om å bidra til positive utviklingsprosesser av tilbudene på gårdene.

Videre har det vært et mål at evalueringen skal kunne bidra med verdifull innsikt om hvordan brukerne opplever tilbudene, som kan være overførbare til andre virksomheter både i Trøndelag og andre deler av landet hvor Inn på tunet-prosjekter er etablert.

Problemstillinger

Gjennom evalueringen har en spesielt rettet fokus mot en del sentrale problemstillinger knyttet til Inn på tunet virksomhet. Disse er gjengitt nedenfor:

- Hvordan definerer de ulike partene målene for "Inn på tunet prosjektene" som de er involvert i?
- I hvilken grad blir brukernes egne målsettinger ivaretatt?
- En det stort sett samsvar mellom hvordan målene defineres, eller finnes det grader av målkonflikter?
- I hvilken grad oppnås det resultater i prosjektene som bidrar til å realisere disse målene?
- Finner brukerne seg til rette, slik at de trives og finner meningsfulle aktiviteter på gårdene?
- I hvilken grad bidrar tiltakene til å sette brukerne i stand til videre arbeidsforløp?
- Hvilken nytte har brukerne av tilbudene?
- Hvordan opplever gårdbrukerne og de øvrige involverte parter at brukerne blir ivaretatt gjennom tilbudene?

Komparativt perspektiv:

Ettersom Inn på tunet prosjektene fremdeles er av relativ ny dato og de må ses på som alternativ virksomhet i forhold til de tradisjonelle kommunale tilbudene for øvrig, har det derfor vært et stort behov for å kunne begrunne og synliggjøre berettigelsen av prosjektene, og gjerne se dem i relasjon til andre ordinære tilbud for samme målgrupper. Således har det også vært av stor interesse å få belyst:

Hvordan tilbudene fungerer overfor brukerne i forhold til andre tilbud/tiltak, dvs. hva er særtrekkene og de komparative fordelene for ivaretagelse av brukerne og brukervedvirkning gjennom Inn på tunet prosjektene?

Metoden ”Bruker Spør Bruker”

”Bruker Spør Bruker” er et metodeverktøy som er utviklet for å inkludere brukerne i arbeidet med å samle inn og analysere data for å få til kvalitetsforbedringer av ulike tiltak innen helse- og sosialetaten. Ved å la tidligere brukere av et helsetilbud være de som utfører evalueringen vil en få en form for deltakende evaluering. Metoden ble første gang utviklet i prosjektet ”Kvalitetsforbedring gjennom brukererfaring” (1997-2000), som ble finansiert av den gang Helse og sosialdepartementet. Sintef Unimed og arbeidsforskningsinstituttet gjennomførte en evaluering av denne (Alm Andreassen og Grut 2001). Metoden har senere blitt prøvd ut flere steder i landet. Mental Helse Sør-Trøndelag/Brukerstyrt senter ved Dagfinn Bjørgen og Heidi Westerlund i Trondheim har prøvd metoden i flere evalueringer, se: <http://www.brukererfaring.no/>

Metoden er en kvalitativ tilnærming til innsamling og dokumentasjon av brukeres erfaringer med tjenester og med en dialogbasert formidlingsform. Brukere, som selv har erfaring med psykisk sykdom tilegner seg kompetanse i fokusgruppemetode (Kreuger & Casey 2000), og engasjeres til å intervju en tjenestes brukere om deres erfaringer og opplevelser av kvalitet. Dette er begrunnelsen for at metoden omtales som ”Bruker Spør Bruker”.

Tanken bak ”Bruker Spør Bruker” er å involvere brukere i arbeidet med å gjennomføre evalueringer og kvalitetsutviklingstiltak. Ved at mennesker med egen brukererfaring intervjuer brukere av en tjeneste, vil relasjonen mellom forsker og informant bli kvalitativt forskjellig fra en tradisjonell evaluering. Man kan også stille spørsmål ved om man med denne framgangsmåten får andre ”svar” enn man ville fått i en konvensjonell brukerundersøkelse/ tilfredshetsundersøkelse. Er det større sannsynlighet for at en intervjuer med brukererfaring greier å få fram relevante og mer valide data om et tiltak? Målsettingen med denne framgangsmåten er å oppnå en likemannseffekt; man intervjues av noen som har liknende erfaringer, og kan stille spørsmål og fortolke problemstillingene som kommer opp i et brukerperspektiv. En intervjuer/prosessleder som har brukererfaring kan også lettere markere uavhengighet til tjenestene enn en tradisjonell intervjuer/prosessveileder. Han /hun vil av brukerne lett bli knyttet til tjenestene, eller kan oppfattes som del av tjenesten i kraft av en posisjon som tjenesteyter/helsepersonell.

Resultatene blir deretter grunnlag for dialogbaserte møter mellom tjeneste/bruker med henblikk på å oppnå felles virkelighetsforståelse av tjenestene og mulige forbedringer.

Brukerstyrt Senter i Midt-Norge.

I 2006 ble Brukerstyrt senter Midt-Norge etablert – med tilskudd fra Sosial og Helsedirektoratet over Opptrappingsplan. Søkere var Mental Helse i Midt-Norge, Organisasjonen Voksne for Barn og LPP Trøndelag og Samarbeidspartnere var HIST, NTNU, St. Olavs Hospital og psykisk helsevern.

Nasjonale føringer på grønn omsorg/Inn på tunet

”Grønn omsorg” som begrep og saksområde skriver seg tilbake til slutten av 1980-tallet med utgangspunkt i satsing på bygdeutvikling, dvs. næringsutvikling i tilknytning til landbruk i bygdene i Norge. Dette har vært den primære drivkraft i utvikling av feltet, noe som kan anskueliggjøres ved et sitat fra Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) ”Om norsk landbruk og matproduksjon”.

”Som eksempler på at det lokalt og regionalt arbeides med å utvikle nye markedsmuligheter vises det spesielt til utviklingsarbeid i forhold til produkter, som skjell, ferskvannsfisk og Grønn omsorg. Den økte verdiskapingen som ny utnyttning av ressursene kan bidra med, må komme som et resultat av at det finnes et marked for de varer og tjenester som produseres”. St. meld. nr. 19 (1999-2000, s.115)

Og videre sies det i samme dokument

”Grønn omsorg skal være et supplement i forhold til ordinære tilbud innenfor sosial- og helsesektoren eller undervisningstilbud som skolesektoren kan gi. Det er landbruksmiljøets kvaliteter som gjør tilbudet spesielt, bl.a. nærhet til dyr og natur.” St. meld. nr. 19 (1999-2000, s.117)

Det kan for øvrig synes som hensynet til at aktivitetstilbudet skal favne bredt og gi muligheter for ulike typer aktiviteter og næringsvirksomhet, i form av pedagogiske, sysselsettings samt omsorgs og rehabiliteringstilbud, som bidro til å endre benevnelsen fra ”grønn omsorg” til ”inn på tunet” fra 2001. Det var det Nasjonale prosjektet for Inn på tunet som utviklet og tok denne benevnelsen i bruk. I henhold til hjemmesiden for Inn på tunet var bakgrunnen for denne endringen behovet for en felles betegnelse for det mangfold av tilbud, som finnes for ulike brukergrupper og i samarbeid med ulike etater. Inn på tunet er tenkt benyttet sammen med beskrivelser av hva tilbudet går ut på slik som arbeidstrening, dagtilbud, undervisning. Det var en viktig målsetting at begrepet skulle passe de mange ulike brukergrupper som benytter tilrettelagte tilbud på gård. Omsorgsbegrepet, som inngikk i det da mest brukte begrepet: ”Grønn omsorg”, var ikke like egnet for alle.

Føringer fra landbruksmyndighetene

Det har vært landbruksmyndighetene ved departementet, fylkesmennene ved landbruksavdelingene samt forskere ved Norges Landbrukshøgskole (NLH), nå Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), som har stått i første rekke med å fokusere på og bidra til å utvikle Grønn omsorg/ Inn på tunet.

Innenfor dette miljøet har det også vært oppmerksomhet rettet mot kvalitet i tilbudene overfor brukere. Dette er noe som har blitt viet stadig større oppmerksomhet etter hvert som virksomheten innenfor grønn omsorg/inn på tunet har vokst i omfang (i henhold til NAV finnes det i dag rundt 200 tiltak på gårdsbruk for personer med psykiske vansker). Behovet for veiledning av aktører og kvalitetssikring av tilbudene i forhold til lovverk og faglig innhold har derfor blitt mer og mer påtrengende. I rapporten fra et nasjonalt utredningsprosjekt ble dette utvidede fokus formulert slik:

”Det ble viktig å skape trygghet hos ulike faggrupper, få kommuner til å være villige til å prioritere langsiktig kjøp av tjenester og å få til en god forankring i de offentlige sektorer som ble involvert. For å få til dette ble kvalitet og kvalitetssikring av avgjørende betydning.” (Sørbrøden 2003, s. 9)

Dette er noe også nåværende statssekretær i Landbruksdepartementet Ola T. Heggem har pekt på ved flere anledninger

”Det er viktig å legge vekt på kvalitetssikring av tilbudene. Gode tilbud skaper tillit og troverdighet. Landbruket tåler ikke en sammenlikning med fortidens legdsystem! Jeg mener at de som kjøper tilbudet må ha et ansvar for å sikre at tilbudet har en kvalitet som tilfredsstiller nødvendige krav. De næringsdrivende må garantere at tilbudet er trygt på alle måter. Kvalitetssikring bør først og fremst sikres i avtaler, men det er også nødvendig med en god kontakt mellom kommune, gårdbruker og bruker av tilbudet”. (konferanse om inn på tunet i Tønsberg 06.09.06.)

Helse- og sosialfaglige føringer

Når det gjelder myndighetene og fagmiljøene innenfor helse- og sosialtjenestene har disse vært mindre opptatt av satsingen Inn på tunet. Det synes derfor ikke å foreligge noen særskilte sentrale føringer eller evalueringer fra dette hold til denne tid. Likevel er Inn på tunet omtalt i et par sammenhenger i dokumenter fra Sosial- og helsedirektoratet.

”Inn på tunet er et tiltak der gårder tilrettelegges for opplærings- samt helse- og sosialsektoren. Meningsfylte aktiviteter uten arbeidspress, tilrettelagt for læring og mestring gjennom praktiske og sansefylte opplevelser tilbys. Bl.a. måltidene gir mulighet for sosial trening, tilhørighet og samspill.” (IS-1332, Sosial og helsedirektoratet 2005, s.20)

Og videre

”Det er under utvikling fysiske aktivitetstilbud for barn og unge i forbindelse med satsingen på å kunne bruke gårdene som ressurs i opplærings situasjon og som aktivitetstilbud innen helse- og sosialsektoren..... Ellers så kan nevnes satsingen på Inn på Tunet – Grønn omsorg. Oppland har som målsetting å legge til rette for at 100 gårdsbruk kan motta målgrupper innen psykiatri til arbeid/oppgaver” (IS-1329 fra SHdir, jfr. s. 18 og 33).

Også i St.meld. nr. 25 (2005–2006) ”Mestring, muligheter og mening. Framtidens omsorgsutfordringer” er begrepet grønn omsorg benyttet ved en anledning:

”Grønn omsorg handler om meningsfylt hverdag, aktivitet og arbeid tilpasset ulike behov med gården som utgangspunkt. Gården tilrettelegges for opplæring og tilbud innen helse og sosialsektoren og kan tilby meningsfylte aktiviteter, mestringsopplevelser og læring gjennom praktiske og sansefylte opplevelser” (St.meld.nr 25 2005-2006 s.103)

For øvrig er dette saksområdet og feltet viet oppsiktsvekkende liten oppmerksomhet fra helse- og sosialfaglige myndigheter og forskningsmiljø, tatt i betraktning omfanget av satsingen.

Lokale føringer

I tillegg til de nasjonale føringer om utforming og drift av Inn på tunet virksomhet, vil den enkelte kommune, NAV-kontor eller andre som inngår avtale med en gårdbruker, legge lokale føringer på virksomheten. Dette kan dreie seg om alt fra økonomi, faglig innhold, kompetanse, kvalitet, rutiner for kontakt, oppfølging etc.

Sentralt i denne forbindelse er hvilke overordnede prinsipper og rammer som blir formidlet fra lokale myndigheter ved etablering av nye tiltak samt utformingen av kontrakt med gårdbrukerne.

Krav fra NAV

Fra NAV har det blitt utarbeidet kravspesifikasjoner til gårdsbrukene som tiltaksarrangør. I et eksemplar av avtale, mellom NAV arbeid og gårdbruker, som vi har hatt tilgang til blir følgende krav opplistet:

- Gården må ligge i rimelig avstand fra Trondheim og den må være tilgjengelig med offentlig kommunikasjon, evt. en del av tilbudet innebærer bringe- og hentetjenester.
- Det må foreligge mulighet for varierte arbeidsoppgaver som er tilpasset den enkelte. Eksemplifisering av mulige arbeidsområder skal foreligge i tilbudet.
- En person/gårdbruker skal være disponibel som arbeidsleder og veileder.
- Det skal serveres lunsj hver dag.
- Deltakelse skjer etter individuelt behov etter nærmere avtale med NAV.
- Det forutsettes tilgang på pauserom, dusj, toalett og arbeidstøy. Nærmere beskrivelse av gården med forannevnte fasiliteter skal legges ved i tilbudet.

Krav til innholdet blir opplistet til å være;

Innhold skal være daglige rutiner, meningsfylte arbeidsoppgaver med konkrete resultater, stabilisering og opptrening av arbeidsevne, opplevelse av trygghet og mestring og sosial trening. Deltakerne skal gjøres klar for neste trinn mot arbeidslivet

Eksemplet viser at det i utgangspunktet stilles store krav til gårdbrukerne, som da må vite at de kan ivareta brukerne i forbindelse med tilbudet.

Tidligere evalueringer av Inn på Tunet

Som nevnt er det gjennomført en rekke evalueringer i løpet av den tiden tiltaket har eksistert. Evalueringene har imidlertid blitt gjennomført av noen få evaluatører.

I 1998 gjennomførte Gjønnnes og Sørbrøden en evaluering kalt "Evaluering av "Grønn omsorg" prosjekter i Vestfold. Evalueringen ble gjort på oppdrag av fylkesmannens landsbruksavdeling. Fokuset var en økonomisk vurdering, dvs. hvor fornuftig bruk av Bygde utviklingsmidlene (BU) har vært, samt hvor hensiktsmessig lønns og arbeidssituasjonen var for de som deltok i prosjektet. Det ble i denne evalueringen også vurdert å innhente opplysninger om virkningene fra brukerne og pårørende, men dette ble valgt bort. Allikevel ble det presentert en vurdering av det kvalitative tilbudet basert på et generelt inntrykk. Evaluatorene mener at noen av tiltakene har oppsiktsvekkende gode resultater og anbefaler videre satsing (Sørbrøden 1998, s 26).

Sørbrøden, Øyvind, og Lærum, Kristin og Even, gjennomførte i 2000 Evaluering av 5 gårder i Vestfold på oppdrag fra fylkesmannen i Vestfold. Sørbrøden et. al (2000) Hovedformålet var å kartlegge hvordan brukere i "Grønn omsorg", som har vært behandlingsmottakere i psykiatrien opplever virkningene av sitt tilbud. De brukte fokusgruppe, individuelle intervjuer, spørreskjemaer og observasjon som metodisk tilnærming. I rapporten sier de at brukerne oppgir stor grad av trivsel med sysselsettingen og at arbeidsoppgavene er varierte med god tilpasning. Videre blir sosial kontakt og muligheten til å lære nye ting fremhevet. Bedre humør og fysisk styrke fremheves også. I denne undersøkelsen svarer 50% at de har fått en bedre tilpasning av familiens liv, mens 33 % svarer at de har fått en dårligere tilpasning. 60 % svarer nei til at prosjektet har bidratt til å styrke kvaliteten i bygdemiljøet.

I perioden 2000 til 2002 ble det gjennomført et nasjonalt utredningsprosjekt under benevnelsen "Grønn omsorg, Bruk av gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektoren". Fylkesmannen i Rogaland, Tora Aasland, ledet utvalget, mens Øyvind Sørbrøden fra Senter for egenutvikling fullførte rapporten fra prosjektet. Det var likevel styringsgruppen som var ansvarlig for rapportens konklusjoner og innhold.

Utredningen konkluderer med at for å sikre kvalitet må det foretas evalueringer, som fokuserer på kvalitet, forbedringer, økonomisk, analyse og videreutvikling. Det vises til tidligere evalueringer hvor brukere får økt livskvalitet i sin hverdag og kommunene får reduserte utgifter i forhold til sammenlignbare tilbud som gir stabile tilskudd til bøndenes inntekt. I kapittel 9.2.3. blir det spesielt pekt på situasjonen for mennesker med psykiske lidelser som et felt hvor "Grønn omsorg" har et utviklingspotensiale. *"Dette er antagelig et godt eksempel på et felt og et tilbud der det å lage en landsdekkende modell kan være både fruktbar og effektiv"*. Forøvrig har rapporten lite fokus på brukernes behov i tiltaket.

Rapporten "Tilrettelagt sysselsetting for mennesker med psykiske lidelser" med undertittel "Evaluering med vekt på langsiktige virkninger for brukerne", sier at slike

tiltak gir god måloppnåelse. (Sørbrøden og Lærum 2003). Rapporten er en oppfølgingsstudie i 2003 ut fra en evaluering i 2000, og er gjennomført som en spørreskjemaundersøkelse. En sentral konklusjon var at tiltaket hadde positive virkninger for brukerne, som blant annet fremhevet betydningen av å ha et sted å gå til, å få struktur i hverdagen og slippe å fylle dagene selv. Videre at de fikk sosial kontakt, en mindre passiv tilværelse og muligheten til å lære nye ting. Noen meddelte at de fikk mer overskudd til andre aktiviteter og enkelte oppgav at de sov bedre.

I perioden 2003 til 2004 gjennomførte Fjelldavli og Meistad en spørreundersøkelse blant norske gårdbrukere som tilbyr velferdstjenester". De oppsummerer resultatene i frekvensrapporten "Grønn Omsorg og Inn på tunet". Hensikten med rapporten var å gjøre materialet tilgjengelig for interesserte lesere. Sentrale problemstillinger var blant annet motiver for å yte slike tjenester og argumentene for kvalitet. Det er bøndernes rolle som er hovedfokus. Rapporten gir ingen oversikt over fordeling av brukergrupper (Meistad & Fjelldavli 2005).

Torill Meistad og Ragnhild Nyland presenterer i rapporten "Du må så før du høster" en case-studie og utredning av tiltaket Inn på tunet i forhold til gruppen psykiske lidelser. De fremhever nødvendigheten av å ha ulike tiltak som er tilpasset lokale løsninger og behov. De viser til at tiltakseksemplene har avdekket at gården er en arena og ressurs som har kvaliteter som kan gi positiv effekt for mennesker med psykiske lidelser i ulike faser av en atferdsprosess. Yngre mennesker kan gjennom allsidige oppgaver knyttet til gårdsdriften få kunnskap, som gir vurdering av realkompetanse. Rapporten er også basert på tidligere arbeider med Inn på tunet tiltaket.

I 2005 utarbeidet Ragnild Nyland ved Norges Vel et Statusnotat for Inn på tunet. Ved utarbeidelsen av dette ble det sendt ut en forespørsel til tilretteleggere og prosjektledere som har vært knyttet til rådgivningsnettverket innenfor kommunale- og fylkesprosjekter, landbrukskontorer med flere. Resultatene fra denne fremhever at rammevilkår og kvalitetsrutiner må være tilstede for å sikre optimal trygghet og trivsel for alle parter. I notatet skriver Nyland:

"Det at Inn på tunet er en modell på siden av ordinære tilbud innen oppvekst, utdanning, helse og omsorg, medfører også at den står under press og i større grad må tåle kritiske blikk. Per i dag er det ikke noen enhetlig kvalitetssystem for Inn på tunet. Kvalitetssikringen blir ivaretatt gjennom avtaler som opprettes mellom tilbyder og det offentlige som kjøper". (Nyland 2005, s7)

Gjennomføring

Prosjektet som presenteres i denne rapporten, ble startet opp høsten 2006 og har pågått frem til mai 2007. Det er gjennomført i regi av Mental Helse Sør-Trøndelag i samarbeid med Bruker Styrt Senter Midt-Norge. Dagfinn Bjørgen har ledet prosjektet og har i samarbeid med Karl Johan Johansen fra HIST gjennomført analysene. Heidi Westerlund, Ann Kristin Norheim og Marius Moholt har bistått i gjennomføring av intervjuene. Det har vært flere møter med fylkesmannen underveis, og i oppstartsfasen ble det gitt en informasjon om prosjektet på samling i Selbu for Inn på tunet- nettverket.

Mål med BSB evalueringen

Målet med evalueringen har vært å avdekke hvordan brukerne opplever tilbudene (styrke og svakheter) samt å få fram forslag om endringsmuligheter som kan bidra til å utvikle tilbudene positivt.

Anonymitet

Gruppeintervjuene ble gjennomført uten at intervjuerne har innhentet opplysninger om navn eller bakgrunn. Deltagerne er anonymisert i sitatene for å unngå at gårdbrukerne kan gjenkjenne dem. Av denne grunn har tilbakemeldingene ikke blitt splittet opp i forhold til det enkelte gårdsbruk.

Evalueringssopplegg

Det vises til prosjektplan. Første fase av prosjektet har bestått i å gjennomføre datainnsamling fra brukerne på gårdene basert på kvalitative intervjuer etter metoden Bruker Spør Bruker. Gårdbrukerne har ikke vært tilstede i intervjuene.

Metoden Bruker Spør Bruker bidrar til å fokusere på de områder ved tjenestetilbudet som brukerne peker på som særlig relevant å undersøke nærmere. Temaguide er et viktig instrument for å fokusere på de vesentlige områdene for fokusgruppemøtene. Denne utarbeides vanligvis i samarbeid og forståelse med brukerrepresentanter samt også med representanter for tjenestesystemet. Det spørres for øvrig ikke etter livshistorier eller hva folk ”syns” om en tjeneste, men hva brukerne faktisk har ”erfar”. For øvrig fokuseres det ikke på hva de har opplevd for lengre en to år tilbake i tid.

Utvikling av intervju/temaguide har i denne forbindelse skjedd i samarbeid med Brukerstyrt Senter Midt-Norge.

Etter at fokusgruppene var gjennomført ble det foretatt en systematisk analyse, selv om denne i realiteten startet allerede i forbindelse med intervjuingen. Videre er det ønskelig å validere resultatene gjennom dialogbaserte møter mellom de involverte parter i løpet våren 2007. Dette er pr. dato ikke gjennomført.

I tillegg til analyse av intervjudataene er sentrale prosjektdokumenter gått igjennom for å finne fram til hvilke mål prosjektene har hatt. Dessuten har vi gjennom datainnsamlingen blitt kjent med at det foreligger evalueringssopplegg for den enkelte bruker, i forhold til tilbudene. Dette har vi ikke hatt tilgang til og således ikke gått inn i. Det gjelder også kontraktene som er inngått mellom oppdragsgivere og gårdbrukere, ettersom vi heller ikke har hatt tilgang til disse.

Utvalget

Det var fylkesmannen som valgte ut gårdene som skulle inngå i evalueringen, men det var gårdene selv som rekrutterte brukerne.

Det ble gjennomført intervjuer på samtlige 5 gårder. Ingen av brukerne ønsket eneintervju selv om dette var mulig. Totalt har 15 brukere deltatt.

I henhold til avtale med oppdragsgiver ble det også gjennomført intervju med utvalgte informanter i kommunene og i NAV, totalt 4 personer. Dette ble gjort gjennom telefonintervju og et ved personlig fremmøte.

Det er ikke foretatt noen intervjuer av gårdbrukerne, men vi har hatt uformelle møter i forbindelse med brukerintervju. Der igjennom har prosjektet fått litt mer utdypet informasjon om gårdene.

Utvalget har ikke vært gjort randomisert og har vært avhengig av motivasjon fra gårdbrukerne. Det er vanskelig å vurdere i hvilken grad gårdene er representative og i hvilken grad brukere, som kan være kritisk, har unngått gruppeintervju.

I etterkant av analysearbeidet har vi forsøkt å sammenholde våre funn med tidligere undersøkelser. Der finner en mye samsvar, men også noen funn andre ikke har beskrevet.

Pålitelighet av undersøkelsen

Påliteligheten til Bruker spør bruker er knyttet til konstruksjonen av helheten i tilnærmingen og kombinasjonen av metodene, nøyaktigheten ved innsamling og bearbeiding av data samt gjennom at man sjekker ut funnene med respondentene/informantene, såkalt "respondent validering".

Det blir blant annet lagt vekt på at intervjuene skal foregå som åpne samtaler hvor alle informantene får mulighet til å uttale seg fritt i trygge omgivelser. Intervjuene tas opp på bånd og utsagnene skrives ut autentisk for å sikre nøyaktig innholdet i utsagnene. Dette er en vesentlig moment i forhold til reliabilitet i kvalitativ forskning (Fangen 2004, Kvale 1997).

I kvalitative undersøkelser må validiteten relateres til hvorvidt de sentrale steg i forhold til en kvalitativ metode er fulgt i forskningsprosessen. Richard Krüeger har skrevet om dette:

"In summary, we suggest that the researcher worry less about the traditional concerns of validity and instead be ready to answer the following question: What are you doing to insure that you have followed the steps associated with quality research?"(Krüeger 2000, s.203)

Til syvende og sist må også påliteligheten av datainnsamlingen, som er gjennomført, vurderes i forhold til hvorvidt det er etablert gode relasjoner til informanter og trygge samhandlingssituasjoner, slik at en har fått oppriktige svar på de spørsmål som er stilt. Her har Bruker Spør Bruker ved flere anledninger vist sin styrke ved at brukerne opplever det trygt å snakke åpent om forhold de ellers ikke ville kommet inn på.

Funn i undersøkelsen

Aktivitet på gårdene

Arbeidsoppgavene på gårdene varierer svært mye. Det er stelling av dyr og dyrking av grønnsaker hvor flere oppgir at det er fint å se at ting vokser og gror. Andre forteller om alt fra baking og laging av gårdsprodukter til snekkering og riving av gamle gårdsbygg. Noen av gårdene tilbyr også fellesturer på fjellet og felles turer til andre gårdsbruk som et sosialt tiltak. Alle har en form for felles lunsj og starter dagen med en kopp kaffe hvor man diskuterer dagens gjøremål.

Brukerne gir uttrykk for at de trives på gårdene.

Alle brukerne oppgir at de trives godt på gårdene.

”Det gir meg kanskje my det herre her da, så det er klart du har en dag som du vet ka du ska finn.”

Tilbudene synes å fungere best for dem som har interesse for dyr og landbruk. De som ikke har så direkte interesse for dette, synes å oppleve det mer som et midlertidig ventetiltak. De sistnevnte gir uttrykk for at de kunne tenkt seg andre alternativer på sikt, men at i en overgangsfase kan tilbudene være et bra alternativ.

”Jeg skal prøves ut for om jeg skal til arbeidslivet igjen da. Vart jo friskar i arbeidssituasjonen. Så .. på grunn av sykdom har det tatt litt tid å komme seg igjen...Jeg synes det er et kjempeopplegg. Så fremt at man ikke er veldig sjuk så har man lyst til å dra hit. Positivt.”

Det viser seg for øvrig at tilbudene er ganske forskjellig med hensyn til størrelse, ramme og innhold, og at graden av systematikk i tilbudene varierer en del. Men gårdbrukerne får mye skryt for kreativitet i tilretteleggingen. *”Kreativ bonde med godt humør og kreativ”.*

Felles frokost ble opplevd som et svært godt sosialt tiltak.

De hadde gjennomført noen turer hvor de besøkte andre gårdsbruk. De hadde også julebord hvert år som ble finansiert med pengene fra salg av gårdsproduktene

Et gjennomgående trekk er at gårdsbrukene får veldig god tilbakemelding på trivsel og kontakt med gårdseierne.

Formidlet til gården

Av de brukerne vi har møtt, har det stort sett vært kommunene som har rekruttert til tilbudet.

For 1/3 av gruppen har NAV /Arbeid/Trygd vært inne. For noen har Inn på tunet vært valgt på grunn av begrensede valgmuligheter. For de fleste har tilbudet vært et bevisst valg utfra interesse og egnethet. Noen få har oppgitt at de har valgt Inn på tunet tiltaket etter å ha prøvd andre tiltaksarrangører som har mer industriproduksjon.

Noen sier;

”Jeg er uføretrygdet nå som midlertidig i et og et halvt år. Fikk det her tilbudet gjennom Arbeid og kompetanse, fikk vite om muligheter til å ha noe å gjøre rett og slett”

”Egentlig har ønske om data men dette er greit”

Flere har prøvd andre arbeidstreningstiltak innenfor arbeidstreningsbedrifter, som de ikke opplevde like egnet som Inn på tunet.

De brukerne vi har møtt har ulikt ståsted med hensyn til helse og livssituasjon samt behovet for individuell tilrettelegging og oppfølging.

Holdninger til tiltaket i bygda

Det er fremkommet synspunkter fra enkelte, både fra brukere og oppdragsgivere at holdninger til tiltaket i bygda kan ødelegge mye. En av oppdragsgiverne sier;

”Holdningene i bygda ødelegger mye. Folk føler at det er stigmatiserende”.

Dette kan ødelegge for muligheten for brukere å nyttegjøre seg et godt egnet tiltak.

Tilbudets varighet

Det er fremkommet at tilbudets omfang i tid stort sett samsvarer med brukernes ønsker. En av oppdragsgiverne sier at begrensningen i åpningstid ligger hos gårdbrukerne mens noen brukere signaliserer at de kunne ha ønsket seg litt mer utvidet tid.

De fleste brukerne ser tiltaket som et midlertidig tilbud i en overgangsperiode. Det er noen få som mener at dette tilbudet ønsker de å ha over lang tid.

Målsetting / hensikt med tiltaket

Brukerne oppgir å ha forskjellige hensikter eller mål med å delta i tilbudet;

- Å ha noe å fylle dagen med.
- Bli friskere – en form for rehabilitering – sosial treningsarena
- Ønsker å komme ut i jobb
- Oppfatter tilbudet som et alternativt jobbtilbud.

Det sosiale er veldig godt ivaretatt og tilbudet har stor betydning for mange av brukerne med hensyn til dette. *”Sosialt. Ha noe å holde på med.” Kjedelig å sitte bare hjemme – er ikke sikker på om jeg skal noe videre i arbeid*”. En annen uttrykker: *”Ja --- å ha noen å snakke med, vi er sammen og prater,.... at vi får prat litt om løst og fast, og at du held på med noko”*

Noen er mer opptatt av å *”Få arbeidserfaring”* Andre fremhever at Inn på tunet er en arbeidsutprøving av blant annet utholdenhet. *”Jeg har vært på å jobbutprøving. Har 50 % jobb og vil være her inntil videre. Er på yrkesmessig attføring. En test på 3 måneder. Er en grei jobb med hestene. Er et forferdelig fint miljø”*.

Andre oppgir at dette er en form for langvarig sysselsetting eller en alternativ arbeidsplass *”Gjorde dette for å ha en jobb. Ingen bestemt hensikt. Tenkte bare å prøve, men så ble det langvarig. Fant meg til rette.”*

Det er fremkommet synspunkter om at tilbudet er valgt av NAV uten at dette er i tråd med brukerens hovedinteresse. På grunn av manglende tilbud har de fått Inn på tunet som tiltak

Noen få er mer tydelig på at det er arbeidstrening de har som hovedmål; *”Skal prøve ut arbeidskapasitet da”*

Noen få har hatt målsetning om å delta i tilbud, som er i interessefeltet – men ikke fått det og har derfor kommet til Inn på tunet tiltaket.

Målsettingene fra offentlige myndigheter synes i høy grad å bli oppnådd når det gjelder meningsfull hverdag og sosial mestring.

Oppdragsgivernes målsetting med tiltaket.

I kravspesifikasjoner fra NAV er det i en kontrakt oppgitt at

”Innhold skal være daglige rutiner, meningsfylte arbeidsoppgaver med konkrete resultater, stabilisering og opptrening av arbeidsevne, opplevelse av trygghet og mestring og sosial trening. Deltakerne skal gjøres klar for neste trinn mot arbeidslivet..” og videre sier man at; *”Tilbudet skal synliggjøre egnethet, kunnskap og tanker om arbeid med personer med psykiske lidelser.*

Det er også konkrete krav til gården fra kommunene. Trondheim kommune opplyser at de kan adoptere det som er Inn på tunets hovedmålsetting; Et nytt bein å stå på for bønder,

og utnytte de ressurser som fins i landbruket til brukere som har behov for pedagogiske eller helsemessige tjenester. Dette er i samsvar med de nasjonale føringene.

Brukerne sine egne synspunkter synes for de fleste mest å samsvare med målsettingen til kommunen om å tilby et sosialt tilbud.

Men det fremkommer også at det i noen tilfeller er uklart hva oppdragsgiver har ment;

A: Husker ikke på det. Tror jeg fikk jobben av han xxx, og hensikten var å få en jobb. Trives bra nok.

For noen er målsettingen om forberedelse til arbeid samsvarende med NAV sine kravspesifikasjoner, men for flertallet av brukerne er dette ikke hovedmål på kort sikt. Flere har håp eller visjon om dette på lengre sikt.

Nyttefunksjon i gårdsarbeidet.

I Stortingsmelding nr 25 (2005-2006) fremheves betydningen av at man tilbyr ”meningsfylte aktiviteter, mestringsopplevelser og læring”. Dette har vi fokusert på i undersøkelsen.

Noen av brukerne uttrykker at det er meningsfylt å nyttiggjøre seg de produktene de produserer;

”Ja det, høsten no så, høres ikke ut som å være så produktiv ut at du er med å så ting for eksempel i en grønnsakshave, så tar du det opp og lage mat tå det sjøl, og ser at det funker. Greit nok”

Andre fremhever at de ser en gjensidig nytteverdi for gårdbrukeren og dem selv;

”jeg føler at det nyttig for meg, gjensidig nytte her”

For de som har spesiell interesse for dyr og dyrking av jord oppleves aktivitetene meningsfull i seg selv. ”Å se at ting gror”

Det synes imidlertid som om at gårdbrukerne ikke har hovedfokus på salg av produktene som brukerne produserer. Dette kan gjøre det vanskelig for brukerne å se sammenheng mellom innsats og nytteverdi.

På direkte spørsmål om salg av produkter svarte en slik;

”Nei du vet vi gjør ikke det. Vi baker til vårt eget bruk. Vi baker også til andre i husstanden samtidig da”.

En annen sa;

”Grønnsaker selger vel kanskje på gården - det blir no inntekt på gården”.

Det kan hende at gården oppfatter Inn på tunet som en tjenesteproduksjon for kommune /NAV. For brukerne vil dette kunne ha betydning for opplevelse av egenverdi i tiltaket og forståelsen av om arbeidsaktiviteten de utfører er nyttig.

Det virker som det behøves er bevissthet rundt håndtering av dilemmaet; å levere tjenester til kommunene/NAV og la brukerne oppleve at de utfører ”nyttige” oppgaver. Det er tendens til en ulik oppfatning av hva tilbudet går ut på mellom gårdbrukeren, brukere og oppdragsgivere. En gårdbruker oppgav at man ikke solgte noe av det brukerne produserte.

Det er ting som tyder på at man bør utvikle en større ”bevissthet” hos tiltaksarrangør rundt det å skape meningsfulle arbeidssituasjoner utover behovet for å sysselsette brukerne. For brukerne er det også viktig å se sammenheng mellom arbeidet de utfører og de økonomiske resultatene, men også mer systematikk i tilbakemelding på hvordan de gjennomfører oppgaver.

Brukerne opplever likevel at gårdbrukere har lagt stort arbeid i å etablere arbeidsoppgaver som er varierte og dette oppleves meget positivt.

Tilgjengelighet

Transporten til og fra Inn på tunet tiltakene blir ofte løst ved at man har organisert transport til og fra. Dette oppleves som en viktig del av tilbudet. Det er vanskelig med offentlige transportmidler, noe som noen brukerne opplever setter begrensninger i hvor mye man kan bruke tiltaket.

Trondheim opplever at transportproblemer er et generelt problem for Inn på tunet tiltaket som man forsøker å løse i hvert enkelt tilfelle på best mulig måte.

For brukerne er tilgjengeligheten til tilbudet helt avhengig av arrangert transport da kollektiv transport på landsbygda består i to bussavganger i døgnet. De aller fleste brukerne disponerer ikke bil.

Størrelsen på tiltaket.

For en del kan størrelsen på tiltaket ha betydning for egnethet. Det å kunne forholde seg til få folk er viktige for en del mennesker med stor sosial angst.

”Ja, ønsker å jobbe med hendene og da passer dette. Liker ikke å ha mange folk rundt meg. Dette passer bra. Har fått lært en del. Takler en del som jeg ikke hadde trodd, bl.a. å jobbe med psykisk utviklingshemmede.”

”Vi er lite folkesky. Like ikke å være sammen med folk.”

Det er også de som sier at det kan være ulik opplevelse av gårdene med utgangspunkt i størrelse.

”Sammenlignet med en annen gård så er vi hjem på besøk til folk her. Det er sånn mer personlig. Ikke nybygd hus med kvite vegger og ny belegg liksom, det er mer”

Det er andre som sammenligner Inn på tunet med andre atfføringsbedrifter og viser til at de valgte Inn på tunet fordi det ble for mange folk og for stor drift.

”På bedrift x er det bare å stå og potte planter. Ble for mange folk for meg.”

Det er utfordringer knyttet til størrelsen på tiltaket opp mot brukernes behov for oversikt og opplevelse av nærhet til gården. Størrelse på tiltaket i forhold til antall brukere i tiltaket kan gi utfordringer med hensyn av å ha tilstrekkelig antall arbeidsoppgaver i perioder.

Medvirkning i tilbudet

Antall brukere på hver gård kan synes som en sentral faktor. Når antallet brukere øker kan det bli mindre muligheter for individuell tilrettelegging og oppfølging. Men alle gårdene skårer høyt på tilrettelegging av arbeid hos brukerne.

Bruk av Individuell plan IP

I kommunehelsetjenesteloven § 6-2a. (*Individuell plan*) er kommunene pålagt å ha en tjeneste som kan utarbeide individuell plan for pasienter/brukere med behov for langvarige og koordinerte tiltak. De fleste av brukerne har ikke individuell plan, om de er innenfor målgruppen for individuell plan er kommunens ansvar å vurdere, og derfor tar ikke vi stilling til dette. Det er varierende mht. om brukerne har individuell plan eller ikke.

Det er noen som har det og vet hva det er, mens andre vet ikke hva det er og om de har det.

Noen oppgir at de opplever dette som mer papir; ”*Papir og div. Har sett papir, men gidde ikke å sette meg i hva det dreier seg om*”.

Noen få oppgir at de har IP men er usikker på hva den innebærer.

Medvirkning i utførelse av arbeidsoppgaver

Brukerne oppgir at de kan bestemme sine daglige arbeidsoppgaver fra dag til dag. En av gårdene hadde mer fastlagt struktur på dette. Det siste kan begrense valgmuligheter, men kan også oppleves forutsigbart i forhold til hva man skal gjøre i løpet av dagen.

Positiv tilbakemelding på allsidige oppgaver ved gårdene hvor en sier; ”*Allsidige arbeidsoppgaver fra frukthave, grønnsaksdyrking (drivhus) til verksted og vedhogst. Fjøsstell og vinterarbeid med prikling og sånne forberedelser til våren*”

Det er mange som fremhever at arbeidstempoet kan man styre selv og at det er aksept for at formen kan variere.

”Så føler en litt på at det er ikke sånn arbeidspress som det er på en (ordinær) arbeidsplass. Du har lov til å i ifra hvis du er dårlig en dag.”

Det er gjennomgående at brukerne opplever å ha stor medbestemmelse i valg av arbeidsoppgaver og i tempo. Allsidighet i arbeidsoppgavene blir fremhevet som noe av det viktigste for brukerne.

Kvalifisering til ordinært arbeid

Ut fra de intervjuene som er gjennomført til denne tid er det få brukere som viser til tiltakene som en mellomstasjon for videre attføring eller rehabilitering til arbeid. Det kan synes som om systematisk rehabilitering/arbeidstrening i retning av et videre arbeidsforløp ikke er tydelig, med mindre brukerne ser en framtid innenfor landbruk.

Noen oppgir at hensikten med tiltaket er å – ”*komme meg tilbake i jobb – helt klart*”

Det er mer en mellomstasjon for de som kommer fra NAV hvor arbeidet på gården ikke sees som direkte kvalifiserende til jobb, men som ok.

”No er det å få mæ noe å holde på med. Hva de konkrete planene blir etterpå vet jeg ikke”

Fortalte om en snekker –som hadde kommet seg i jobb relativt snart- de forklarte det med at det var lettere for ham fordi det var en annen konkret årsak til hans situasjon.

Det som fremheves, som kvalifiserende av brukerne, er generell styrking i forhold til sosial mestring og generell selvtillit. Noen få har jordbruk som interessefelt og har mulighet til å opparbeide direkte relevante kvalifikasjoner.

Rehabiliteringsfunksjon

Inn på tunet må defineres til å være en lavterskel tilbud hvor brukere selv bestemmer arbeidsmengde og deltagelse i driften. Vi har i denne undersøkelsen valgt å definere rehabilitering til det ”å gjenvinne funksjoner”. De fleste brukerne oppgir at tilbudet er relevant for dem når det gjelder å vedlikeholde sosiale relasjoner og delta i sosiale sammenhenger.

For å unngå isolasjon og forverring i egen situasjon oppgir flere brukere at de har behov for å komme i gang med aktiviteter i hverdagen. ”*fint å komme i gang med noe*”

De fleste oppgir at en vesentlig funksjon med tiltaket er å unngå å få en forverring gjennom at man blir sittende å tenke for mye. En sier at en ” *Bekymrer meg for alt unødvendig... en tenker mye rart*”.

Det kreves systematikk i rehabiliteringen. Dette synes å kreve mer samarbeid; med individuell planlegging, tilrettelegging og oppfølging hvis tiltaket skal bli mer arbeidsorientert.

For mange er Inn på tunet en sosial arena som man kan bygge seg videre fra

”vart veldig glad da jeg fikk tilbudet... vart veldig glad for å få lov til å jobb på et sånt prosjekt, det har veldig mye å si for meg. Det gir meg en mulighet på en annen måte å møte mennesker, i hvert fall føle jeg det sånn da. Det er liksom en trygghet i jobben da. Det synes jeg er viktig da. Så e det som sagt så mye forskjellig arbeid, kan lær å sag og snekker som jeg ikke har hatt særlig my erfaring med før da”

Det er også de som hevder at de får bedre fysisk og psykisk helse gjennom arbeidsoppgavene og aktivitet med dyr. Dette samsvarer med funn i tidligere evalueringer av Inn på tunet tiltaket.

Arbeidsmiljø

Tilbudets sosiale kvalitet angis som det mest positive. Det er gjennomgående positiv tilbakemelding på det sosiale miljø i tilbudet og nettverket dette utgjør. Gårdbrukernes måte å opptre på og engasjere seg oppgis også som særdeles positivt

Det har blant annet blitt uttrykt at; ”*man er i gode hender og kjente omgivelser som gir følelse av trygghet. Slipper å ha presentasjonsangst og at det stilles for høye krav/forventninger*”. En annen formulering har vært; ”*godt miljø mellom brukere og mellom brukere og drivere*”.

Gjennomgående sier brukerne at de trives; at det er god tone og et inkluderende sosialt miljø som er nettverksskapende. Et enkelt tilfelle oppgav at miljøet var utfordrende i forhold til enkeltpersoner.

Det oppleves som et viktig tiltak å ha felles lunsj, frokost og turer og synes å virke samlende og kontaktskapende.

Fysisk arbeidsmiljø oppleves som godt av brukerne.

Blandede målgrupper ved gårdene

En del av brukerne uttrykker at det er problematisk at det er en blanding av brukergrupper i tilbudet.

Brukerne opplever det som problematisk er å være ansvarlig voksen tilstede når man selv sliter psykisk. Dette blir blant annet uttrykt slik;

”Tenkt å ta mæ utfordringer å forhold mæ til de psykisk utviklingshemmede der da men .. ”

”sosiale har alt å si rett og slett. Når itj du kan sitte å diskutere med utviklingshemmede, da blir det bare tullprat, du går fort lei av å ... når du kun kan forhold dæ til dæm som jobbe der da. Dæm har jo, dæm er jo på jobb hele tiden dæm, dæm har nå pause, så må jo dæm vær på jobb å tilrettelegge for de andre.... Å så bli en nå sånn at man føle seg satt i bås”.

Utviklingshemmede kan også oppleves impulsstive og derved ekstra utfordrende for folk med sosial angst. En formulerer dette slik; *”Jeg blir fort stressa over folk jeg ikke har kontroll på”.*

Andre ser mer positivt på dette og oppgir at dette er lærerikt. De opplever å makte noe som de tidligere ikke trodde at de kunne.;

”Lærte mye av å jobbe med psykisk utviklingshemmede. De har et språk de og, et eget språk”

Brukerne oppgir at utviklingshemmede er problematisk i forhold til kommunikasjon. Enkelte respondenter finner også at å arbeide sammen med utviklingshemmede kan være problematisk på grunn av egen psykisk helse.

Forutsigbarhet

Forutsigbarhet i tilbudet viser seg å være svært viktig i andre BSB undersøkelser. I Inn på tunet tiltakene oppgir brukerne at de er trygg på at tilbudet vil bestå, bortsett fra en gård hvor det var usikkert mht. forlengelse av kontrakten. En del brukerne er likevel usikker mht. egen framtid og hva tilbudene vil lede til i prosessen fra rehabilitering til arbeid.

Oppmuntringspenger

På linje med Sørbrøden og Lærum 2003 finner vi at det er delte meninger om dette. Noen er kritisk til størrelsen på betaling/oppmuntrings penger. Noen mener at de gjør en innsats på gården som man i verdi skulle likestille med en annens arbeidsinnsats og at tidligere utdanning ikke teller.

En sa ”er svært missfornøyd med lønnen - diskusjon med kamerater så reagerer de på lønnen”.

”På tross av utdanning innen relevante yrker gjorde ingen resultater i forhold til lønnen”
”jeg kunne ha tjent mer på å handle varer for eldre naboer enn å jobbe på gården”

For en av de andre var det viktigste å få et tilbud, å komme et sted hvor det var bra sosialt og så det som en form for lønn god nok. De regnet på at de fikk mat og busskort og utfra det at de fikk en ytelse utover 10 kr per time.

En sa; ”Vi har stor frihet, vi har ikke ansvar for at ting blir gjort. Vi behøver ikke å jobbe hvis vi ikke ønsker det en dag”.

En fortalte om at man noen ganger solgte litt produkter hvor pengene ble brukt til å finansiering av julebord.

Bruk av gården som arena for studiebesøk

Det er fremkommet synspunkter på at intensiteten av studiebesøk er for stor og at de følte dette belastende – som en ”å være på utstilling”, og at det å skjerme seg alltid ikke var så lett. Det ble sagt:

”Alt for mye besøk på gården - skulle vært mindre”

”Det er lov til å ikke delta men de ønsker jo å snakke med oss”. ”Vanskelig å ikke være tilstede”

Samarbeid oppdragsgiver - gård – bruker.

Oppdragsgiverne er kommuner eller NAV. Ragnild Nyland har i Statusnotat for Inn på tunet fremhevet blant annet at ”Kvalitetssikringen blir ivaretatt gjennom avtaler som opprettes mellom tilbyder og det offentlige som kjøper” (Nyland 2005, s.7). Dette har vi lagt vekt på i undersøkelsen gjennom å spørre brukerne om hvordan oppfølgingen skjer fra kommune og NAV.

Brukerne har ulike erfaringer med hvordan de opplever dette. En bruker kunne formidle at de hadde evalueringsmøter to ganger i året, som de opplevde å ha innflytelse på. Opplegget for vedkommende hadde blitt justert med hensyn til arbeidsoppgaver. Det er ingen oppfølging av tilbudet som gruppetiltak, hvor man spør brukerne som gruppe hvordan tilbudet fungerer. For noen er det en oppfølging gjennom jevnlig samtaler i den kommunale tjenesten. Brukerne oppgir til dels tett og god kontakt med enkelte tjenesteytere i kommunen, men for NAV er dette mer blandet på grunn av skifte i saksbehandlere.

Trondheim kommune oppgir at alle brukerne som benytter seg av Inn på tunet tiltaket har en kobling til et kommunalt dagtilbud for å ivareta samtaler og kontakt. Det oppgis at de har jevnlig møter mellom dagtilbud og gårdsbruk.

Ved spørsmål til brukerne oppgir de, som er innsøkt gjennom NAV at oppfølging skjer gjennom jevnlig møter hver 3dje måned. Brukerne har ikke oppfattet kobling mellom dagtilbud og gården i forhold til oppfølging.

Mye kan tyde på at den kommunale oppfølging av tilbudene har vært begrenset. Selv om det oppgis fra tjenestene ved NAV og kommunene, at de har hatt jevnlig oppfølging av tiltakene så oppfatter brukerne dette annerledes. På direkte spørsmål ved et av tiltakene mener brukerne at kommunen ikke har vært på besøk ved tiltaket sitat; *"Nei ikke siden jeg begynte, har vært her i flere år"* Det er også uttydelighet fra brukernes sin side hvilket innhold og funksjon møtene med NAV har.

Oppsummering

Målet med denne evalueringen har vært å få klarlagt hvordan tjenestetilbudene til mennesker med psykiske vansker fungerer i såkalte "Inn på tunet" tiltak samt hvordan brukermedvirkningen er ivarettatt på gårdene som inngår i undersøkelsen.

Det har også vært et mål å kunne bidra til positive utviklingsprosesser på gårdene som er evaluert, gjennom å bidra med verdifull innsikt om hvordan brukerne opplever tilbudene. Denne innsikt vil kunne være overførbart til andre virksomheter både i Trøndelag og andre deler av landet.

Evalueringen har avdekket at aktørene sine mål med tiltaket i stor grad er sammenfallende. Dette gjelder også brukernes målforståelse. De som er ny i tilbudet, har en mer vag oppfatning om egne målsettinger, i motsetning til de som har vært i tiltaket over lengre tid. Forøvrig er det noe ulik oppfatning om måloppnåelse i forhold til kvalifisering til arbeid. Noen av brukerne oppgir at målet for dem er å komme ut i jobb, men at relevansen av gårdens arbeidspraksis for senere yrkesvalg er uklart. Oppdragsgivernes forventning om at brukerne skal komme ut i jobb synes imidlertid ikke å være særlig fremtredende.

For de som ønsker seg videre ut i arbeidslivet virker det å være ulik grad av samsvar mellom yrkesmessig rehabilitering og tiltaket. Det synes tydelig at tiltaket gir en generell sosial kvalifisering og økt grad av mestring på områder som kan overføres til generelt yrkesliv. Noen få har oppgitt at deres yrkesmessige interesse ikke er samsvarende med tiltaket, men fungerer allikevel ok i mangel på annet tilbud.

Selv om det ikke er noen tydelige målkonflikter, kan det synes som om man har noen underliggende motsetninger i forståelsen og opplevelsen av tiltakene. Det ligger blant annet en motsetning i forhold til hvordan man tydeliggjør og vektlegger innsatsen til brukerne. I noen tilfeller er det mindre samsvar mellom gårdens produksjon av gårdsprodukter og brukernes innsats. Gården kan bli mer fokusert på tjenesteproduksjonen til oppdragsgivere som NAV og kommune, enn å tydeliggjøre den primære gårdsproduksjonen og brukernes bidrag i denne. Dette kan ha konsekvenser for hvordan brukerne opplever tilbudet.

Noen brukere opplever at de gjør en produktiv innsats og ser ikke på tiltaket kun som en tjeneste de mottar, selv om dette også er tilfellet. De ser på sin egen innsats som en ytelse som de bidrar med til gårdens beste, og som noen opplever at de ikke får tilstrekkelig verdsetting for.

Noen av brukerne hadde svært dårlig råd og ønsket mer inntekt, noe som dette tiltaket ikke gav muligheter til. De er misfornøyd med størrelsen av motiveringspengene, andre oppgir at dette har liten betydning.

Brukerne opplever arbeidsoppgavene meningsfulle, men for mange brukere er oppgavene mer koblet til et trivelig fellesskap enn en personlig plan for utvikling. Det er en stor utfordring for Inn på tunet tiltakene å tilrettelegge for meningsfulle oppgaver både på kort og lang sikt,

som gjør at brukerne kan oppleve personlig utvikling. Individuell plan er verktøy som i liten grad er koblet opp mot tiltaket. Mer fokus på bruk av Individuell plan kan gi større muligheter for å se egen fremgang. Det er således et utviklingspotensial for tiltakene og deres samarbeidspartnere i å forbedre systematikken og fremme forståelsen av dette.

Brukerne fremhever på den annen side også andre kvaliteter ved gårdene, som kan gi større evne til mestring. Mulighetene for sosial kontakt, ha noe å fylle dagene med og få nye utfordringer fremheves av dem. De mener at de blir friskere av det. På denne måten fyller gårdene en viktig funksjon i forhold til generell rehabilitering, men tilfredsheten med et slikt tilbud blir klart uttrykt av personer med personlige interesse for gårdsarbeid, for eksempel for å arbeide med dyr og dyrking av jordbruksprodukter.

Det er enkelte brukere som oppgir at de er i Inn på tunet tiltaket på grunn av manglende valgmuligheter. Det uttrykker at dette kan gå utover motivasjon på lengre sikt, men oppgir samtidig at et godt miljø har stor betydning. Mange brukere oppgir også at det er stor grad av medvirkning i det daglige arbeidet.

Tiltaket oppfattes av en del som et midlertidig tilbud som de i en overgangsperiode kan ha nytte av for å få muligheten til å "friskne" til og avklare egne mål. Det er imidlertid også noen som ikke har ønske om noen videre yrkeskarriere utfra uførhet over lang tid eller alder. Disse ønsker å ha tilbudet over lang tid og opplever at dette er det optimale tilbudet for dem.

Evalueringen synes forøvrig å ha avdekket at størrelsen på tiltaket kan gi svekkelse av tilbudets kvalitet i forhold til nærhet mellom gårdsfolk og brukere. Det kan lett utvikle seg et institusjonelt miljø preget av rutiner og mange folk å forholde seg til. Flere brukere oppgir at færre personer gir bedre forutsetninger for å fungere, og at dette har vært en del av begrunnelsen deres for å søke seg inn i tilbudet.

Nytte av tiltakene for enkeltbrukerne oppgis spesielt å være den sosiale kontakten, få mulighet til en positiv hverdag og at man får struktur i tilværelsen. For noen brukere er tiltaket fullt ut optimalt i forhold til interesser innen landbruk og natur.

Det er gjennomgående god tilbakemelding til gårdsfolket på deres holdninger og vilje til å legge til rette arbeidet på gården. Mange brukere er imponert over kreativiteten til gårdbrukerne

Til sist vil vi nevne at det kan synes å være behov for videre evaluering av noen sentrale sider med hensyn til hvordan Inn på tunet tiltakene fungerer, og som denne evalueringen ikke har fått mulighet til å gå inn i. Årsaken til dette er avgrensninger på oppdraget og tilgang til data. Dette gjelder blant annet; Hvordan kontraktene mellom oppdragsgivere og gårdbrukerne fungerer som kvalitets sikring, og hvordan de blir fulgt opp, bør være gjenstand for videre evaluering. De økonomiske vilkårene til brukerne med hensyn til oppmuntringspenger og hvordan de sosiale velferdsordninger (trygd, sosialstønad etc.) som de har som økonomisk ytelse fungerer, i forhold til tiltaket, bør også evalueres. Langtidseffekten av tiltaket, gjennom å ta for seg brukere som har sluttet og deres vurderinger, bør også være av interesse å se nærmere på. Det samme gjelder hvordan et slikt tiltak kan fungere i kombinasjon med aktiv behandling.

Referanser:

Andreassen, Tone Alm & Grut, B Lisbet (2001): Brukermedvirkning som endringsmekanisme: evaluering av en modell for kvalitetsforbedring i psykisk helsevern gjennom tilbakeføring av brukererfaringer. Oslo: SINTEF Unimed.

Bjørgen D og Westerlund H(2001) Jo takk, bare bra... Prosjekt "Kvalitetsforbedring gjennom brukererfaring" 1998-2001. Mental Helse Sør-Trøndelag, 2001.

Bjørgen, Dagfinn (2004) "Sommerstua, et treffsted med pusterom" Trondheim kommune.

Bjørgen D og H Westerlund (2005) "Lettere tilgang til en samordnet psykiatritjeneste" Delprosjekt IV Brukermedvirkning. Mental Helse Sør-Trøndelag.

Bjørgen D og H. Westerlund (2005) "Psykiske problemer og tjenestekvalitet i Stjørdal" Rapport fra "Bruker Spør Bruker" i KUP prosjektet i Stjørdal. Stjørdal kommune.

Hansen, Grete (2005): "Gårdsarbeid gir bedre psykisk helse". Velferd nr 6-7 2005. Oslo.

Kreuger, R.& Casey (2000). *Focus Groups. 3rd edition. A practical guide for applied research.* Thousand Oaks, Sage Publications

Fangen, Katrine (2004): *Deltakende observasjon.* Bergen: Fagbokforlaget

Fjelldavli, Elsa og Meistad, Torill (2004) Grønn omsorg og Inn på tunet, Rapport, Bygdeforskning

Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative Forskningsintervju.* Oslo: Ad Notam Gyldendal

Meistad, Torill & Nyland, Ragnhild (2005): "Du må så før du høster: om arbeidsmarkedstiltak på gård for mennesker med psykiske lidelser". Trondheim: Rapport Norsk senter for bygdeforskning.

Nyland, Ragnhild (2005): "Statusnotat for Inn på tunet". Notat Norges Vel.

Sørbrøden, Øyvind og Gjønnnes, Liv P (1998): "Grønn omsorg i Vestfold: en brukerorientert vurdering av Grønn omsorg prosjekter i Vestfold som har fått BU-midler i perioden 1989-1996" Tønsberg: Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen.

Sørbrøden, Øyvind og Gjønnnes, Liv P (1998): "Evaluering av Grønn omsorg prosjekter i Vestfold". Drammen: Fylkesmannen i Vestfold.

Sørbrøden, Øyvind og Gjønnnes, Liv P (1998): "Evaluering av Grønn Omsorg". Drammen: Fylkesmannen i Vestfold.

Sørbrøden, Øyvind og Lærum, Even. Lærum og Tafjord, Kristin (2000): "Grønn omsorg i Vestfold: tilrettelagt sysselsetting for mennesker med psykiske lidelser: en brukerorientert

evaluering med fokus på personlig utvikling og livskvalitet, forbedringer - økonomiske analyserevidereutvikling” Tønsberg: Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen

Sørbrøden, Øyvind (2003): ”Grønn omsorg: bruk av gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektoren: rapport fra det nasjonale prosjektet 2000-2002”.

Sørbrøden, Øyvind & Lærum, Kristin Tafjord (2003): ”Grønn omsorg i Vestfold: tilrettelagt sysselsetting for mennesker med psykiske lidelser: evaluering med vekt på langsiktige virkninger for brukerne: en oppfølging i 2003 av evalueringen gjort i 2000”. Tønsberg: Fylkesmannen i Vestfold.

St. meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon. Landbruksdepartementet.

Sosial og helsedirektoratet (2005): ”Psykisk helsearbeid for voksne i kommunene: Beskrivelse av fagfelt, råd og veiledning, overordnede rammer. SHdir, Veileder IS-1332.

Sosial og helsedirektoratet (2005): ”Partnerskap for folkehelse i Norge: Statusrapport til partnerskapskonferansen 6. og 7. desember 2005” Oslo: SHdir, Rapport IS-1339.

Nettadresser

www.innpaatonet.no/
www.brukererfaring.no